

Nordiskt regionalpolitiskt samarbetsprogram 2009 - 2012

Framtaget av ÅSUB på uppdrag av Nordiska Ministerrådet

Publiceras även av Nordiska
Ministerrådet i Köpenhamn

De senaste rapporterna från ÅSUB

- 2007:5 Ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland
- 2007:6 Konjunkturläget hösten 2007
- 2007:7 ”Olika behandling i lika situation”. Om diskriminering i det åländska samhället
- 2007:8 Färöarna - En studie av institutionellt handlingsutrymme, ekonomisk utveckling och ekonomisk-politiskt lärande
- 2008:1 Det finska språkets ställning inom det åländska arbetslivet
- 2008:2 Kvinnors företagande på Åland
- 2008:3 Konjunkturläget våren 2008
- 2008:4 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn våren 2008
- 2008:5 Bornholm - Economic and Innovative Capacity: Dealing with Dichotomies
- 2008:6 Arbetsmarknadsbarometern våren 2008
- 2008:7 Ålänningarna och miljön - Beteende och förändringsvilja i vardagen
- 2008:8 Den åländska flyttningsrörelsen ur ett arbetsmarknadsperspektiv
- 2008:9 Grönland. En studie i dynamisk självstyrelse
- 2008:10 Konjunkturläget hösten 2008
- 2008:12 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn hösten 2008

Förord

I slutet av förra året fick ÅSUB i uppdrag av det nordiska närings- energi- och regionalministerrådet (MR-NER) att ta fram ett regionalpolitiskt samarbetsprogram för de nordiska länderna gällande perioden 2009-2012. Det nya programmet ersätter det regionalpolitiska samarbetsprogram som gäller till utgången av innevarande år. Syftet med samarbetsprogrammet är att dra upp riktlinjerna för det regionalpolitiska samarbetet (inkl. det gränsregionala samarbetet) inom det Nordiska Ministerrådet (NMR) under den kommande fyraårsperioden. Programmet utgör grunden för de gemensamma aktiviteterna i syfte att utveckla den nationella regionalpolitiken i Norden. Programmet fungerar även som en plattform för koordineringen av de nordiska ländernas policies i förhållande till den europeiska unionens regionalpolitik.

Som ansvarig för att koordinera programarbetsprocessen och författa det nya programmet utsågs undertecknad. Arbetet följdes av en referensgrupp bestående ledande tjänstemän med ansvar för den regionala utvecklingspolitiken i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt i de tre autonomierna Åland, Färöarna och Grönland.

Under arbetets gång hade referensgruppen tre möten. Det arrangerades också en nordiskt workshop kring det första programutkastet med deltagare från ministerrådets sekretariat, det regionalpolitiska forskningsinstitutet Nordregio, regionalpolitiskt ansvariga tjänstemän samt företrädare för de gränsregionala samsarbetsområdena runt om i Norden.

Programmet antogs av ministerrådets regionalpolitiska ämbetsmannakommitté i juni 2008. Ministrarna antog för sin del programmet vid sitt möte i slutet av september samma år. Det presenterades för Nordiska Rådet för diskussion och möjligheter till synpunkter och ändringsförslag vid rådets höstsession i Helsingfors i slutet av oktober 2008. Nordiska Rådet ställde sig härvid bakom programmet och rekommenderade också ministerrådet att genomföra det.

Eftersom publiceringen av samarbetsprogrammet av naturliga skäl är förbehållet Nordiska Ministerrådet, så har ÅSUB - efter godkännande av uppdragsgivaren - valt att i form av detta särtryck redovisa resultatet av projektet för våra samsarbetspartners och användare.

Mariehamn i november 2008

Bjarne Lindström
Direktör

Innehåll

Förord	7
2. En ny roll för Nordens regionalpolitik	11
Gamla och nya utmaningar	11
Den territoriella dimensionens växande betydelse	11
En framtidsvision.....	13
3. Nordiskt partnerskap för regionalpolitisk förnyelse.....	15
Tre övergripande program mål	15
Nordregios roll.....	16
4. De horisontella programmålen	17
En hållbar samhällsutveckling!	17
Ta vara på hela befolkningens kreativa resurser!	17
Tillgängliga regioner!	17
De horisontella målens roll i programmet	18
5. Satsningsområden, projekt och aktiviteter 2009 - 2012	19
Nordiskt kunnande för en förnyad regional politik	19
Insatsområde 1: Erfarenhetsutbyte och kunskapsuppbyggnad.....	20
Insatsområde 2: Globalisering och gränsöverskridande samarbete.....	22
Insatsområde 3: Tredje generationens regionalpolitik.....	23
6. Sektorsamverkan, förmedling och uppföljning.....	26
Koordinering och samverkan för en förnyad regional politik	26
Aktiv samverkan säkrar genomslag och synlighet	26
Årligen återkommande programbokslut.....	27
7. Ekonomiska och administrativa konsekvenser	28

1. Det regionalpolitiska samarbetet inom Ministerrådet

Det Nordiska Ministerrådet (NMR) är ett samarbetsorgan för regeringarna i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt i självstyrda Färöarna, Grönland och Åland. NMR består av elva ministerråd. Tio är inriktade på samarbete inom bestämda sakområden, däribland regionalpolitik. Råden består av de ministrar som i respektive land eller självstyrda område ansvarar för det politikområde som ministerrådet arbetar med. Det elfte ministerrådet har ett övergripande samordningsansvar för hela det nordiska regeringssamarbetet och består av de ministrar som inför sina respektive nationella parlament ansvarar för samarbetet med övriga Norden.

Under 2005 genomfördes en sammanslagning av ministerråden så att deras antal minskade från 19 till dagens 11 stycken. Detta berörde även det regionalpolitiska ministerrådet som sammanfördes med de tidigare energi- och näringsministerråden till ett nytt ministerråd (MR-NER) med ansvar för samtliga dessa tre sakområden, alltså näringspolitik, energipolitik och regionalpolitik. Det regionalpolitiska samarbetet fortsätter dock som tidigare inom ramen för en egen ämbetsmannakommitté (ÄK-R).

Föreliggande program gäller det nordiska samarbetet inom regionalpolitik och planering, dock så att hänsyn även tas till överlappande behov och samverkanspotential i förhållande till verksamheten inom energi- och näring. Programmet fastställer ramarna och huvudinriktningen på det regionalpolitiska samarbetet inom NMR under de kommande fyra åren (2009-2012).

Regional utveckling som politikområde varierar en del till sitt innehåll mellan de olika länderna och självstyrda områdena. Förutom överlappningarna med närings- och energipolitiken, omfattar den nordiska regionalpolitiken ett flertal närbesläktade områden:

- *Regional utvecklings-, tillväxt- och innovationspolitik.* Landsomfattande politikområde som därmed gäller hela det nordiska territoriet, inkl. de större urbanområdena. Politiken är dock regionalt differentierad, alltså anpassad till de speciella utvecklingsförutsättningar som råder i Nordens många olikartade regionala ekonomier och lokalsamhällen.
- *Politik för regional utjämning och balans.* Politiken är här inriktad på olika typer av stöd till regioner med särskilda utvecklingsproblem, ofta - men inte alltid - perifera och glest befolkade regioner med långa avstånd till nationella centra.

- *Regional planering.* Denna del av politikområdet gäller planläggningen av regioners och städers fysiska och funktionella utveckling i syfte att underlätta en miljömässigt och socialt hållbar tillväxt, bättre koordinering av infrastrukturella satsningar, utveckling av energieffektivare urbana transportsystem och liknande.
- *Gränsöverskridande regionalt utvecklingsamarbete.* Detta gäller det interna nordiska gränsregionala samarbetet, samarbetet i regionala utvecklingsfrågor med Nordens närområden samt inom EU/EES.
- *Sektorövergripande policyutveckling.* Hit hör inte bara samspelet med närliggande politikområden som t ex näringspolitiken, utan också en långsiktig policyutveckling som integrerar de hållbarhets-, jämställdhets- och tillgänglighetsmål som finns inom det bredare nordiska samarbetet.

Gemensamt för samtliga insatsområden är att de på olika sätt fokuserar på de *territoriella konsekvenserna* av en samhällsutveckling som i allt högre grad präglas av miljömässiga utmaningar, ekonomisk globalisering, internationellt samarbete och snabba teknologiska förändringar.

Det nordiska samarbetet inom regionalpolitiken tar sin utgångspunkt i den pågående ekonomiska och politiska integrationen i Europa. De nordiska staterna och självstyrda områdena har här delvis olika förutsättningar. Sverige, Finland och Danmark är fullvärdiga medlemmar i EU/EES. Åland ingår i EU/EES, men med viktiga undantag, bl a inom det ekonomiska området. Norge och Island står utanför EU men ingår i EES. Helt utanför såväl EU som EES står Färöarna och Grönland.

2. En ny roll för Nordens regionalpolitik

Gamla och nya utmaningar

Från att tidigare i allt väsentligt handlat om utjämning mellan "rika" och "fattiga" regioner, har den regionala politiken i Norden sedan ett antal år tillbaka dominerats av satsningar på tillväxt, konkurrenskraft, entreprenörskap och innovationer. Perspektivet har vidgats och politiken gäller nu i stort sett hela det nationella territoriet. Storstadsområden och andra tillväxtnoder i de urbana nätverken har blivit viktigare. Den demografiska utmaningen, med en allt mer ålderstigen befolkning som av tradition varit en central del av problembilden i Nordens perifera glesbygder, uppfattas numera som en utmaning för hela det nordiska samhället - och då inte minst inom storstadsområden med växande arbetskraftsbrist.

Den ökade arbetskraftsmobiliteten med åtföljande "regionförstoring" har skapat nya utmaningar, inte bara regionalt, utan också och på den nationella såväl som på EU-nivån. Samtidigt har intresset för gränsnedbrytande åtgärder i syfte att skapa en bättre integrerad och därmed också mer konkurrenskraftig nordisk näringslivs- och innovationsmiljö gett ytterligare vind i seglen för det gränsregionala samarbetet.

Behovet av regional kraftsamling och sektorsamverkan har blivit tydligare. Det här ger den regionalt förankrade politiken och dess aktörer en mer framträdande roll än tidigare. Det har också skapat bättre förutsättningar för ökad samverkan mellan fysisk planering och regional utvecklingspolitik, något som det växande intresset för den urbana problematiken även bidragit till. Klimatfrågan och behovet att hantera den globala uppvärmningens effekter på den lokala och regionala nivån, har ytterligare tydliggjort storstädernas och den fysiska planeringens roll inom ramen för en långsiktigt hållbar regional tillväxtpolitik.

Regionernas ansvar och statens roll i den regionala politiken har därmed lyfts tydligare fram i policydebatten. Detta har i sin tur satt fingret på det känsliga förhållanden mellan territoriella och sektoriella prioriteringar i politiken. Frågeställningar kring "governance", regionindelning och samverkan över sektorgränser samt mellan olika geografiska nivåer har som en följd härav tagit ett allt större utrymme på den regionalpolitiska agendan.

Den territoriella dimensionens växande betydelse

Förändringens vind blåser alltså genom regionalpolitiken. De nya vindarna kommer från flera håll: Globaliseringstrycket inom ekonomi och samhälle, den allt mer akuta

klimatfrågan, EU-utvidgningen och arbetskraftens ökade mobilitet, växande nordiska integrationsbehov samt nya ekonomiska trender och utmaningar inom enskilda länder och självstyrda områden.

Nya utmaningar innebär som regel också nya möjligheter. Detta gäller även för den nordiska regionala politiken. Dagens - och morgondagens - utmaningar skapar nämligen nya möjligheter för den regionalt inriktade politiken att spela en mer framträdande roll i samhällsutvecklingen än vad som hittills varit fallet. Den regionala politiken har särskilda förutsättningar att ge ett positivt bidrag inom fyra områden:

- Effektivare tillväxt- och innovationspolitik genom offensiva gränsnedbrytande åtgärder och en regionalt differentierad näringspolitik
- Förbättrade förutsättningar för en fungerande sektorsamverkan genom ökat fokus på territoriell integration och den regionala nivåns utvecklingsbehov
- Utveckling av politikens aktörer genom större fokusering på den regionala nivåns roll och ansvar
- En bättre fungerande klimat- och energipolitik genom aktiv fysisk planering och långsiktigt hållbar infrastrukturutveckling

Inom samtliga dessa fyra områden är politikens *territoriella förankring* den avgörande faktorn. Den regionala politikens fokus på den territoriella dimensionen i samhällsutvecklingen ger den en särskild roll som strategisk länk mellan olika politikområden och sektorintressen, något som framstår som allt viktigare i en värld där växande global rörlighet, hårdnande konkurrens, stigande energipriser, snabba teknologiska genombrott och klimatproblem kräver allt mer av politiken.

För en förstärkning av politikens territoriella dimension talar också det faktum att dagens tillväxt- och innovationspolitik ofta är formulerad i termer av generella statliga insatser som inte alltid är tillräckligt anpassade till lokalt varierande behov och förutsättningar. För en tydligare territoriell förankring genom en regionalt differentierad politik talar också att EU's strukturfondsprogram 2007-2013 är starkt fokuserade på generella åtgärder för att främja innovationer och entreprenörskap samtidigt som många av Nordens regioner mist sin tidigare status som särskilt stödberättigade.

Den regionala politikens potential som nyckelaktör i en bredare sektorövergripande policyansats märks också på den övergripande Europeanivån. Förutom det faktum att den regionala utvecklings- och sammanhållningspolitiken alltid varit viktig inom EU, så har det transnationella samarbetet kring regional planering och infrastrukturutveckling

under senare år fått ett uppsving. 2007 antog sålunda EU's plan- och regionministrar en gemensam "territoriell aktionsplan" (The Territorial Agenda) för att möta morgondagens utmaningar. I samma riktning pekar också det faktum att man i regeringschefernas förslag till reviderat EU-fördrag explicit lyfter fram den territoriella dimensionen som ett viktigt element i Unionens övergripande mål om ekonomisk utveckling, konkurrenskraft och sociala sammanhållning.

De regionala (utkants-) problemen med sina klassiska inslag av åldrande befolkning, svag arbetsmarknad, låga inkomster och utflyttning kvarstår dock i stora delar av Norden och kräver fortsatt stor uppmärksamhet. Policyförnyelsen skall därför ses som en komplettering - inte som en ersättning - av den mer fördelningsinriktade nordiska regionalpolitiken.

En framtidsvision

Huvudansvaret för den regionala politiken i Norden bärs idag av de fem länderna och de tre självstyrda territorierna Färöarna, Grönland och Åland. Även EU är här en medspelare med betydande ekonomiska resurser och inflytande över utformningen av politiken. Det nordiska samarbetet har inte samma ansvar för och makt över den konkreta politiken. På den nordiska nivån handlar regionalpolitiken och planeringsfrågorna därför främst om olika typer av samarbete kring utvecklingen av politiken.

Att bidra till utvecklingen av den regionala politiken och fysiska planeringen i Norden är dock ingen liten eller oviktig uppgift. Det regionalpolitiska samarbetet har gett viktiga bidrag till den nationella politiken genom systematiskt kunskapsutbyte, jämförande analyser och en aktiv satsning på policyrelevant nordisk forskning på hög internationell nivå. Härtill kommer en riktad satsning på regionala projekt med fokus på den långsiktiga utvecklingen av det gränsöverskridande samarbetet i Norden. Verksamheten inom Ministerrådet har även i växande grad kunnat utnyttjats för att lyfta fram de nordiska regionerna och positionera Norden på EU-nivån och i samarbetet kring Östersjön, Nordkalotten och de arktiska områdena.

De utmaningar som politiken nu står inför innebär nya möjligheter och ett växande ansvar för det nordiska samarbetet. Den regionala politiken står nämligen idag inför en utveckling som kan ge politikområdet en betydligt bredare och viktigare roll än vad som hittills varit fallet. Orsaken är den växande insikten om regionernas och den territoriella dimensionens nyckelposition i en samordnad och verkningsfull politik för att möta morgondagens globala, europeiska och nordiska utmaningar.

För att kunna ta vara på de möjligheter som detta ger, måste den regionala politiken gå på offensiven, utvecklas och förnyas. Inte så att den tappar bort sina gamla åtagande i

sämre lottade områden och satsningar på regional tillväxt, entreprenörskap och ökad konkurrenskraft. Det handlar snarare om att förskjuta politikens fokus från traditionellt utformade regionala stöd till breda sektorövergripande, men samtidigt territoriellt väl fokuserade, satsningar med tydlig bäring på dagens regionala utmaningar: globaliseringens konsekvenser för konkurrenskraften, knappa energiresurser och miljöhot, demografiska obalanser, instabilitet i arbetskraftsutbudet samt - inte minst - behovet av bättre fungerande regionala aktörer och nya typer av flernivåstyrning inom politiken.

Den mer konkreta utformningen av en sådan *tredje generationens regionalpolitik* (den första generationen handlade - något förenklat - om utjämning, den andra om tillväxt) är fortfarande en i många avseenden öppen fråga. Huvudlinjen är dock klar: Den tredje generationens regionalpolitik handlar om att *aktivera och integrera samtliga regioner och lokalsamhällen i den europeiska och globala ekonomin så att deras innovativa kapacitet och tillväxtpotential kan tillvaratas på bästa möjliga sätt.*

Det är också här som det sedan gammalt väl etablerade nordiska samarbetet kring de regionala utvecklings- och planeringsfrågorna kommer in som en intressant möjlighet. Samarbetets inriktning på transnationell erfarenhetsöverföring, kunskapsuppbyggnad, politikhänsyn forskning och gränsregionala "praktikexempel" ger nämligen goda - för att inte säga inom EU unika - förutsättningar för Norden att gå i bräschen för den framtida utvecklingen av politiken.

Att kunna etablera sig som en ledande aktör och inspirationskälla inom den territoriella utvecklingspolitiken är en utmaning som är så stor att den samtidigt också med rätta kan uppfattas som en *drivande vision* för det de kommande årens regionalpolitiska samarbete. Visionen bakom den kommande programperiodens nordiska samarbete kring de regionala utvecklings- och planeringsfrågorna kan därför sammanfattas på följande sätt:

"Det nordiska samarbetet skall vara drivande i utvecklingen av en ny och mer kraftfull regionalpolitik. Kärnan i den nya politiken är att genom nära samverkan mellan olika beslutsnivåer och sektorer aktivt möta de utmaningar som globaliseringen medför i syfte att på ett hållbart sätt stärka Nordens utvecklingsmöjligheter på lokal, regional och nationell nivå."

3. Nordiskt partnerskap för regionalpolitisk förnyelse

Tre övergripande program mål

Ministerrådets vision för det regionalpolitiska samarbetet i Norden vilar i allt väsentligt på tre hörnstenar: Territoriellt fokuserad samverkan över sektors- och landsgränser, aktiv konfrontering av globaliseringens utmaningar samt en förnyad nordisk och europeisk regionalpolitik.

Enligt ministerrådets uppfattning förutsätter en framgångsrik förnyelse av dagens regionala politik ett *strategiskt nordiskt partnerskap* kring en gemensam utveckling av programvisionens tre bärande element. Målet är att bidra till etableringen av vad som ovan kallats den tredje generationens regionalpolitik - en politik som syftar till att utveckla hela det nordiska territoriets innovativa förmåga och ekonomiska tillväxtpotential i en värld av ständigt växlande hotbilder, utmaningar och möjligheter. För att uppnå detta bör samarbetet inom regionalsektorn under den kommande programperioden aktivt medverka till:

- en förstärkning och breddning av den regionala politikens roll i utvecklingen av ett mer innovativt Norden där samtliga regioner ges möjlighet att utnyttja sin egen speciella potential i den globala ekonomin
- att stärka en miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling på den regionala och lokala nivån
- att göra Nordens röst inom regional politik och planering hörd och respekterad i ett större europeiskt sammanhang

Den första av dessa tre målsättningar handlar om att bidra till utvecklingen av nya former för ansvarstagande och samarbete bland den regionala politikens aktörer. Nyckelfrågan är fördelningen av det politiska och administrativa ansvaret för de territoriellt fokuserade satsningar på regional och lokal nivå som dagens globala utmaningar inom ekonomi, miljö och demografi kräver. Programmålet gäller därmed ambitionen att stärka samarbetsförmågan och insatskapaciteten hos de *ansvariga aktörerna*. Centrala områden för samarbetet är den regionala nivån roll och ansvar, möjligheterna flernivåstyrning och sektorsamverkan samt det gränsöverskridande samarbetets roll i den territoriella politiken.

Det andra målet gäller medverkan i utformningen av en långsiktigt hållbar politik för att

tillvarata och stärka utvecklingskraften inom Nordens regioner och lokalsamhällen. Nyckelfrågan är hur den territoriella dimensionen i samhällsutvecklingen på ett bättre sätt än hittills skall kunna integreras i politiken. Programmålet handlar alltså om en utveckling av *politikens instrument* och *fokus*. Viktiga teman är här bl a den urbana strukturens betydelse för de nordiska ekonomiernas innovations- och tillväxtpotential, samspelet mellan fysisk planering och regional politik, "gröna strategier" i den regionala tillväxtpolitiken samt gränsnedbrytande åtgärder på nationell, regional och lokal nivå.

Den sista av de tre övergripande programmålen handlar om att stärka samspelet mellan Norden och övriga Europa genom att lyfta fram de nordiska erfarenheterna och politiken i EU/EES-samarbetet - en form av aktiv "branding" av Norden och nordisk policyutveckling om man så vill. Nyckelfrågan är här nordisk synlighet och inflytande på den europeiska arenan. Syftet är att genom nordisk samverkan påverka EU's satsningar så att de på bästa möjliga sätt passar de krav som Nordens specifika geografiska, demografiska och ekonomiska förhållanden ställer. Programmålet gäller med andra ord utvecklingen av en nordisk plattform för aktivt deltagande i den europeiska policyutvecklingen, en form av *förmedlings- och inflytandemålsättning* alltså. Aktuella frågeställningar och projekt kan t ex vara initiativ till nordisk-europeiska erfarenhetsöverföringar, nordiska aktörer som ledande partners i europeiska policyutvecklingsprojekt och pro-aktivt nordiskt samarbete kring gränsöverskridande satsningar inte bara inom EU, utan också mot Ryssland och inom det arktiska/västatlantiska områdena.

Nordregios roll

Ministerrådets regionforskningscentrum, *Nordregio*, spelar en viktig roll i förverkligandet av det regionalpolitiska samarbetsprogrammet. I kraft av sin position som ett av Europas ledande kompetenscentra inom regional utvecklings- och planeringsforskning är Nordregios insatser av stor betydelse för möjligheterna att förverkliga programperiodens tre övergripande mål.

Enligt ministerrådets uppfattning kan Nordregio i sin forsknings-, utbildnings- och projektverksamhet på flera olika sätt bidra till en positiv utveckling av aktörernas handlingskapacitet och politikens olika instrument samt, inte minst, lyfta fram nordiska erfarenheter och behov på den europeiska och globala arenan. Nordregio kan alltså ses som ett av ministerrådets viktigaste instrument för att på ett framgångsrikt sätt förverkliga programmets målsättningar.

Ministerrådet anser därför att det är viktigt att arbeta fram tydliga strategier för Nordregios verksamhet i syfte att möjliggöra att tillräckliga resurser avsätts för politiktäta kunskapsutveckling och förmedling.

4. De horisontella programmålen

För allt nordiskt samarbete gäller de tre övergripande målen om hållbarhet, jämställdhet och tillgänglighet. Samtliga dessa tre *horisontella mål* gäller även i varierande grad på den nationella och regionala nivån, inte bara i Norden utan och också inom hela EU. Inom det nordiska samarbetet finns de horisontella målen presenterade i bl a "Hållbar utveckling - En ny kurs för Norden" (Reviderad utgåva 2008), "Nordiskt samarbete för gemensam styrka" (2005) och "Design för alla" (2005).

En hållbar samhällsutveckling!

Hållbarhetsmålet gäller inte bara en ur miljö- och klimatsynpunkt önskvärd utveckling, utan även att den skall vara ekonomiskt och socialt hållbar. Målet har funnit länge med i det nordiska samarbetet, men betoningen av dess tre dimensioner har varierat över tiden och mellan olika politikområden. Föga överraskande har den ekonomiska hållbarheten legat i förgrunden inom det närings- och regionalpolitiska samarbetet, medan miljöhänsynen stått starkare inom samarbetet kring fysisk planering och infrastrukturfrågor. Genom koldioxidutsläppen och klimathotet har dock miljödimensionen, inte sällan kopplad till energifrågorna, blivit allt viktigare. Inom regionalsektorn och har detta satt tydliga spår i ökad betoning av de fysiska planfrågorna och kopplingarna mellan ekonomisk utveckling, bebyggelsestruktur och energianvändningseffektiviteten inom ekonomin. Den sociala dimensionen har under senare år uppmärksamats allt mer inom regionalpolitiken, bl a genom de växande demografiska obalanserna på regional och lokal nivå.

Ta vara på hela befolkningens kreativa resurser!

Även jämställdhetsmålet har funnits länge med som ett viktigt sektorövergripande mål i politiken. Inom regionalpolitiken är jämställdheten mellan könen en naturlig del av hållbarhetsmålets sociala dimension. Jämställdhetsfrågan har också klara bäringar på regionalpolitikens ekonomiska utvecklingsambitioner då könsmissig eller annan diskriminering leder till underutnyttjande av viktig kompetens och därmed också hämmar tillväxtpotentialen inom berörda regioner. Att öka kvinnors företagande är också av betydelse för att uppnå de tillväxtmål som står i centrum för det regionalpolitiska samarbetet.

Tillgängliga regioner!

Målet om tillgänglighet är förhållandevis nytt inom det nordiska samarbetet. Det togs under temarubriken "design for alle" första gången upp som ett övergripande mål inom

det nordiska samarbetet 2004. Målet handlar om att personer med funktionsnedsättningar skall erbjudas samma tillgänglighet till samhällets sociala och fysiska infrastruktur som befolkningen i övrigt. Tillgänglighetsmålet berör inte minst den fysiska planeringen samt transport- och infrastrukturfrågorna. Det är även relevant för insatser i syfte att minska demografiska obalanser och brister i arbetskraftstillgängligheten på regionala och lokal nivå.

De horisontella målens roll i programmet

Ministerrådet anser att dessa tre sektorövergripande mål måste präglade de kommande årens nordiska samarbete inom regionalsektorn. Detta skall ske genom att så långt som möjligt eftersträva en integration av de horisontella målen i de mer konkreta satsningarna. Horisontella mål är som regel svårare att implementera och resultatmässigt följa upp än de mer traditionella (sektor-) målsättningarna. För att de skall få ett tydligt genomslag i politiken måste de därför brytas ned till mer konkreta mål anpassade till de speciella förutsättningar som gäller inom enskilda projekt och satsningsområden.

5. Satsningsområden, projekt och aktiviteter 2009 - 2012

Nordiskt kunnande för en förnyad regional politik

Under den föregående programperioden (2005-2008) har det regionalpolitiska samarbetet koncentrerats till två satsningsområden, nämligen *samarbete över gränserna* samt *erfarenhetsutbyte och kunskapsuppbyggnad*. Erfarenheterna har i huvudsak varit goda och dessa två temaområden bör därför enligt ministerrådets uppfattning även vara centrala för den kommande programperiodens satsningar.

Dagens globaliseringsutmaningar ger dock delvis nya förutsättningar för den ekonomiska, demografiska, sociala och miljömässiga utvecklingen av Nordens länder och regioner. De två ovan nämnda satsningsområdena bör därför under den kommande programperioden kopplas till samarbetsprojekt med fokus på aktiva nordiska inspel i utvecklingen av den territoriellt informerade politik som dagens och morgondagens utmaningar kräver. För att ytterligare markera ambitionen att etablera det nordiska samarbetet som viktig aktör i utvecklingen av en mer kraftfull territoriell politik, avser ministerrådet att - inom ramen för ett tredje satsningsområde - under de kommande åren särskilt lyfta fram olika typer av satsningar i syfte att *främja framväxten av en ny, "tredje generationens", regionalpolitik*.

Inom vart och ett av dessa tre satsningsområden kommer ministerrådet att under den kommande programperioden lyfta fram *profilerade insatser och projekt i syfte att tydliggöra det nordiska samarbetets aktiva roll i utvecklingen av en ny och mer kraftfull regionalpolitik*.

Självfallet skall dessa "profilsatsningar" kunna kompletteras med projekt som motiveras av de prioriteringar som länderna gör i sina årliga ordförandeprogram. Ministerrådet förutsätter dock att den årligen återkommande kompletteringen och uppdateringen av det regionalpolitiska samarbetet följer de övergripande riktlinjer och prioriteringar som programmet ger uttryck för. Ministerrådet vill också betona vikten av att utvecklingen av Nordregio som ett ledande kunskapscentrum inom politikområdet utnyttjas och integreras i programperiodens satsningar.

För att säkra genomtänkta prioriteringar och en hög projektaktivitet avser ministerrådet tillsätta arbetsgrupper med ansvar för initiering och uppföljning av satsningarna under programmets inledande år. Arbetsgruppernas verksamhet följs och utvärderas fortlöpande av ministerrådets regionalpolitiska ämbetsmannakommitté (ÄK-R).

Insatsområde 1: Erfarenhetsutbyte och kunskapsuppbyggnad

Satsningsområdet handlar om att vidareutveckla och förnya det sedan gammalt väl fungerande nordiska erfarenhetsutbytet och samarbetet kring kunskapsuppbyggande projekt med stor relevans för policyutvecklingen inom sektorn. Sektorns eget kunskapscentrum Nordregio har haft en viktig roll som plattform för och dragare av många av de gemensamma projekten inom detta satsningsområde. Enligt ministerrådets uppfattning bör verksamheten inom Nordregio spela samma viktiga roll under den kommande programperioden.

Samarbetet har hittills varit rätt starkt knutet till den nationella nivån och dess behov av erfarenhetsutbyte, politiknära forskning och kunskapsuppbyggnad samt koordinering i internationella sammanhang, då inte minst inom EU/EES. Dagens policyutmaningar och deras territoriella genomslag har dock medfört växande krav på regionalt ansvar i politiken. Enligt ministerrådets uppfattning innebär detta att samarbetet under den kommande programperioden - utan att för den skull tappa bort de nationella behoven - bör få ett starkare fokus på den regionala nivån och dess policyutvecklingsbehov.

Insatsområdets tematiska tyngdpunkt har av tradition varit de perifera regionernas och glesbygdens utvecklingsproblematik. Detta är fortsättningsvis ett centralt programtema. En viktig del i samarbetet är här också de särskilda behov och förutsättningar som karaktäriserar de glesbyggda och transportmässigt svårtillgängliga områdena inom nordkalotten och västnorden.

Ett andra centralt programtema som - vid sidan av den klassiska glesbygdensproblematiken - kommit allt mer i fokus för den regionala politiken är de nordiska stadsregionernas möjligheter och positionering inom den globala och europeiska ekonomin. Stadsutvecklingstemat har också under slutet av den förra programperioden tydliggjorts och utvecklats i en av ämbetsmannakommittén (ÄK-R) tillsatt arbetsgrupp. Denna föreslog att ämbetsmannakommittén utarbetar en långsiktig strategi för utvecklingen av kunskaperna om städernas nyckelroll i en bredare regional omvandlingsprocess.

Under den kommande programperioden kommer ministerrådet därför att verka för följande insatser och projekt i syfte att främja kunskapsutbytet och bidra med konkreta förslag till nordisk policyutveckling:

- *Städernas och stadsregionernas roll i ett globaliseringssammanhang*
Projekt och satsningar som analyserar möjligheterna att bättre utnyttja strategiska kopplingar mellan urbana centra, storstadsregioner och andra regioner i en politik som syftar till offensivt utnyttjande av de möjligheter som globaliseringen ger.

- *Samordningsproblem inom komplexa storstadsregioner*
Projekt som lyfter fram och till relevanta policyaktörer förmedlar exempel och viktiga erfarenheter från europeiska och nordiska storstadsregioner när det gäller att lösa administrativa och politiska koordineringssystem.
- *De nordiska städernas roll som gränsnedbrytande aktörer i Östersjöregionen och Västnorden*
Projekt som i samarbete med valda städer och urbana aktörer lyfter fram och analyserar erfarenheter och utvecklingsmöjligheter när det gäller städernas potential som transnationella brobyggare över vatten och stora distanser.
- *Regionen och lokalsamhället som arena för innovationer och nyföretagande*
Projekt som med konkreta exempel belyser och bidrar till utvecklingen av nätverk (tvärsektoriella/offentliga/privata) vilka aktivt arbetar med att inom den egna regionen/lokalsamhället möta de hot och ta vara på de möjligheter som globaliseringen, den tekniska utvecklingen, kraven på ökad energieffektivitet och klimatförändringen medför. Viktigt är här att lyfta fram exempel på samhällen som är öppna för att med hjälp av utifrån kommande idéer och människor få fram nya entreprenörer och stärka sitt näringsliv.
- *Regionerna och den demografiska utmaningen*
Projekt som belyser, analyserar och till relevanta aktörer förmedlar erfarenheter om hur olika typer av demografiska förändringar och nya migrationstrender slår i genom och hanteras inom olika typer av regionala miljöer runt om i Norden.

För att säkra en ökad aktivitet gällande den urbana problematiken kommer ministerrådet att utnyttja den under förra programperioden tillsatta arbetsgruppen för utveckling av samarbetet kring de nordiska stadsregionerna. Gruppen bildar basen i det nätverk av experter som ges uppdraget att initiera kommande samarbetsprojekt med fokus på de urbana utvecklingsfrågorna.

Beträffande satsningsområdets glesbygdsorienterade aktiviteter avser ministerrådet tillsätta en expertgrupp bestående av representanter för forskning och praktik med uppdrag att initiera ett antal profilerade nordiska samarbetsprojekt inom ramen för ovan nämnda teman. Till gruppens ansvar hör också att etablera ett fungerande nordiskt nätverk kring uppföljningen av programperiodens glesbygdssatsningar.

Insatsområde 2: Globalisering och gränsöverskridande samarbete

Det sedan gammalt etablerade gränsregionala samarbetet i Norden omfattar idag åtta gränsöverskridande regioner. Samarbetet finns såväl inom perifera gränsområden med typiska glesbygdsproblem som inom komplexa urbanområden med en för dem typisk utvecklings- och integrationsproblematik.

Ett övergripande programtema inom detta satsningsområde är att bättre än hittills utnyttja erfarenheterna av gränsnedbrytande åtgärder inom de nordiska gränsregionerna i syfte att stärka Norden som en integrerad produktionsmiljö i en allt mer globaliserad ekonomi. Enligt ministerrådets uppfattning bör gränsregionerna därför lyftas fram som centrala aktörer med ny tyngd i det nordiska integrationsarbetet. De sedan lång tid tillbaka etablerade samarbetsstrukturerna inom gränsregionerna bör kunna utnyttjas för att skapa offensiva pilotprojekt med konkreta exempel på framgångsrika gränsnedbrytande insatser med stark förankring i regionala och lokala behov. Målsättningen är att främja framväxten av en bättre integrerad nordisk produktionsmiljö med stor öppenhet för gränsöverskridande investeringar, företag, människor och kreativa nätverk. Ett offensivt utnyttjande av det sedan gammalt väl etablerade gränsregionala samarbetets nätverk och integrativa potential skulle främja hela Nordens konkurrenskraft och synlighet som föregångare inom EU's gränsöverskridande territoriella politik.

I satsningsområdet ingår även viktiga nordiska nätverk och samarbetsprojekt för koordinering av ländernas och de självstyrda territoriernas regionala politik i förhållande till EU och närområdena östersjöregionen och de nordvästatlantiska och arktiska områdena. En viktig potential för intensifierat nordiskt samarbete i strategiska framtidsfrågor finns även bland många städer och urbana centra.

Följande aktiviteter och projekt inom detta satsningsområde kommer att ges särskild prioritet av ministerrådet under den kommande programperioden:

- *Gränsöverskridande myndighetsintegration*
Projekt som i samspel med berörda aktörer följer upp, studerar, förmedlar och stöttar gränsöverskridande offentlig organisering på lokal och regional nivå i anslutning till större kommersiella satsningar (råvaruutvinning, distribution, handel). Satsningarna kan även handla om stöd för och erfarenhetsutbyte gällande etablering av gränsöverskridande offentliga tjänster (utbud, teknologi, organisering).
- *Nordiska erfarenheter av gränsnedbrytande åtgärder och samarbete*
Projekt som på ett EU-plan lyfter fram erfarenheterna från ett urval av gränshindernedbrytande initiativ och verksamheter som genom åren initierats

och drivits av gränskommittéerna.

- *Gränsregionalt brobyggande över stora distanser*
Projekt och samarbetsåtgärder som analyserar och diskuterar de framtida förutsättningarna för ett aktivare och mer utåtriktat Västnordenssamarbete - vad kan t ex läras av erfarenheterna från Östersjöregionen och olika typer av "transkontinentala" nätverk inom EU?
- *Det gränsregionala samarbetet som partner i EU's sammanhållningspolitik*
Projekt som på basen av gränsregionernas erfarenheter och önskemål analyserar och utvärderar samspelet mellan de gränsregionala satsningarna, de nationella strukturfondsprogrammen, INTERREG samt möjligheterna att utnyttja kommissionens EGTC-initiativ (European Grouping of Territorial Cooperation).
- *Utvecklad gränsregional statistik*
Fortsatt satsning på att i samarbetet med de nationella statistikmyndigheterna förbättra och utvidga den gränsregionala statistikproduktionen så den omfattar fler gränsregioner, mer data och får en ökad användbarhet i det gränsnedbrytande nordiska samarbetet.

Det är ministerrådets gränsregionala samarbetskommittéer som här är nyckeln till en framgångsrik programsatsning. Gränsnedbrytande åtgärder kräver dock ofta medverkan från den nationella nivån. Viktiga partners är därför företrädare för de statliga myndigheter vars medverkan är en förutsättning för att åstadkomma de förändringar i de nationella regelverk som ofta krävs för att reducera gränshindren och främja en genuint transnationell integration av de nordiska gränsregionerna.

För att säkra en offensiv utveckling av det gränsöverskridande integrationsarbetet avser ministerrådet tillsätta en tvärnordisk styrgrupp med uppdrag att prioritera och initiera ett antal profilerade samarbetsprojekt inom detta satsningsområde. Nordregio ges i uppdrag att fungera som gruppens koordinator och sekretariat.

Insatsområde 3: Tredje generationens regionalpolitik

Det tredje insatsområdet syftar till att etablera det regionalpolitiska samarbetet i Norden som en framgångsrik deltagare och central aktör i arbetet med att utveckla en ny form av territoriell politik på den nationella såväl som EU-nivån. Enligt ministerrådets uppfattning gäller satsningarna här att initiera samarbetsprocesser och projekt som är inriktade på flernivåstyrning av och sektorövergripande kraftsamling kring en territoriellt differentierad politik som förmår tillvarata de nordiska regionernas innovativa potential inom ramen för dagens och morgondagens allt mer globaliserade ekonomi.

Utgångspunkten för samarbetet är den nationella nivåns ansvariga aktörer och behovet att skapa fungerande territoriella samverkanslösningar som förmår möta de ekonomiska, demografiska och miljömässiga utmaningar som Nordens regioner idag står inför. Det är också viktigt att beakta de socio-ekonomiska konsekvenserna av miljö- och klimatförändringarna. Då satsningsområdet ytterst handlar om att bryta ny mark för politiken, så finns här också behov av en aktiv satsning på relevant forskning samt andra former av kvalificerat kunskapsutbyte rörande nya policyinstrument, metoder och arbetssätt.

Inom satsningsområdet ges följande insatser och projekt särskild prioritet av ministerrådet:

- *Territoriell kraftsamling i globaliseringens tecken*
Satsningar och projekt som bidrar till att utveckla kunskaperna om vad som krävs av en nivå- och sektorövergripande kraftsamling som skapar bättre förutsättningar för Nordens regioner att dra nytta av de möjligheter som dagens och morgondagens globaliseringsutveckling ger.
- *Nordisk tolkning av EU's politik för territoriell sammanhållning*
Projekt och förmedlingsinsatser som bland Nordens EU- och EES-partners lyfter fram den regionala problematiken - städernas såväl som glesbygdens - i Norden. Nordisk samverkan kring rapporteringen till EU om integrationen av Unionens "territoriella aktionsplan" i den nationella sektorpolitiken.
- *Flernivåstyrning och sektorsamverkan i praktiken*
Projekt och insatser som genom konkreta exempel lyfter fram och bidrar till att utveckla de olika policynivåernas och sektorens (inkl. de gränsregionala kommittéernas) roller som aktiva partners i utvecklingen av en territoriellt fokuserad samt socialt och miljömässigt hållbar innovations- och tillväxtpolitik.
- *Klimat och miljö i den nordiska regionalpolitiken*
Projekt som belyser, analyserar och utbyter erfarenhet om en regional politik som på ett hållbart sätt förmår kombinera framtidsinriktade infrastruktursatsningar, fysisk planering och tillväxtpolitik.
- *Globaliseringens utmaningar i Nordens mest glesa och avlägsna regioner*
Satsningar och projekt som i samarbete med valda regioner och gränsregionala samsarbetskommittéer (NORA, Nordkalotten) analyserar och utvärderar vilka utmaningar och möjligheter som den internationella ekonomiska integrationen, klimatförändringarna och den ökade demografiska rörligheten skapar i de västnordiska och aktiska delarna av Norden.

Att bidra till utvecklingen av en tredje generationens regionalpolitik förutsätter aktiva

---

och kraftfulla aktörer med ansvar för regionala tillväxt- och utvecklingsfrågor. ÄK-R tillsatte i början av 2008 en tvärnordisk grupp för att på den nationella nivån bereda ett nordiskt inspel i den pågående diskussionen om den framtida utvecklingen av EU's territoriella sammanhållningspolitik.

För att åstadkomma tillräcklig bredd och djup i en väl fungerande territoriell politik krävs medverkan från ansvariga aktörer på den regionala nivån såväl som företrädare för närliggande politikområden. Ministerrådet kommer därför att se över gruppens sammansättning samt vidga dess uppgifter till att omfatta initiering av konkreta projekt som analyserar förutsättningarna för och lyfter fram exempel på sektor- och flernivåsamverkan i syfte att bidra till utvecklingen av framtidens territoriella utvecklingspolitik i Norden.

6. Sektorsamverkan, förmedling och uppföljning

Koordinering och samverkan för en förnyad regional politik

Programmets uppläggning och drivande vision om att bana väg för den tredje generationens regionalpolitik förutsätter samverkan med närliggande politikområden. Detta gäller framför allt partnererna inom MR-NER, men i varierande grad även aktörer inom flera andra politikområden: miljö, jordbruk, arbetsmarknad, infrastruktur, trafik, kultur och forskning.

Enligt ministerrådets uppfattning säkerställs de sektorövergripande ambitionerna genom att de konkreta programsatsningarna utformas och genomförs i nära samverkan med närliggande sektorer och politikområden. Behovet av samverkan gäller även mellan olika ansvars- och beslutsnivåer.

Sektorövergripande programsamverkan skall ske:

- vid val av satsningar och aktiviteter
- vid den konkreta utformningen av dessa satsningar
- vid förmedling av resultat och policykonklusioner

Ministerrådet avser därför:

- involvera företrädare för det närings- och energipolitiska samarbetet i fortlöpande diskussioner om programverksamheten, dess uppföljning samt förmedlingen av resultaten
- tillse att de konkreta satsningarna och projekten är utformade så att de involverar viktiga samarbetspartners från olika beslutsnivåer och politikområden
- så långt som möjligt integrera de horisontella målen i de konkreta programsatsningarna

Aktiv samverkan säkrar genomslag och synlighet

Enligt ministerrådets uppfattning säkras härmed också en aktiv förmedling av resultat och policyrekommendationer inom berörda policynivåer och sektorer i Norden. De nordiska aktörernas medverkan i det europeiska regionalpolitiska samarbetet gör att

framgångsrika programsatsningar även blir synliga på EU- och EES-nivåerna. Resultatens genomslag på nordisk såväl som europeisk botten underlättas därtill av den internationellt orienterade verksamheten inom Nordregio.

Ministerrådet anser också att de enskilda nordiska ländernas periodvis ledande positioner inom för regionalpolitiken viktiga delar det europeiska samarbetet (inkl. position som ordförandeland) aktivt bör kunna utnyttjas för att säkra användningen av nordiska lösningar i utvecklingen av den territoriella dimensionen inom EU.

Årligen återkommande programbokslut

Även i samband med programmets uppföljning och utvärdering är samarbete och samverkan mellan berörda aktörer och programansvariga av stor vikt. Detta gäller inte minst de nordiska "sektorgrannarna" inom näring och energi. En viktig part i programmets fortlöpande uppföljning och utvärdering är också ordförandelandet inom det nordiska samarbetet.

Ministerrådet avser därför att tillsammans med ordförandelandet i slutet av varje år genomföra en utvärdering ("årsbokslut") av programverksamheten under året. Utvärderingen görs mot bakgrund av ordförandelandets egna målsättningar samt de mer långsiktiga programmålen för samarbetet. Verksamhetens bedöms utgående från nivån på programaktiviteterna (projektvolym och antal satsningar). En mer kvalitativt grundad bedömning görs även av verksamhetens betydelse för policyutvecklingen samt dess synlighet och genomslag i ett bredare europeiskt sammanhang.

Utvärderingen genomförs i samarbete med representanter för näring och energi i syfte att skapa underlag för bättre koordinering med det nordiska samarbetet inom dessa två politikområden. Den skall också kunna fungera som ett inspel i den process som leder fram till nästa års ordförandeprogram för inom den regionala sektorn.

7. Ekonomiska och administrativa konsekvenser

Samarbetsprogrammet skall genomföras av NMR. Det operativa ansvaret åvilar ÄK-R. För programmets administrativa behov ansvarar ministerrådets sekretariat.

Liksom under tidigare programperioder kommer utvecklingen sannolikt att medföra att delvis nya problemställningar och policybehov lyfts upp på den europeiska och nordiska agendan, något som man måste kunna ta hänsyn till. Programmets viktigaste roll är att skapa en plattform för och ange den huvudsakliga inriktningen på de närmaste årens nordiska samarbetsinsatser i syfte att utveckla och förbättra den territoriella utvecklingspolitiken.

NM-R's budgetresurser ligger idag på nivåerna kring 30 miljoner DKK, varav drygt hälften går till det gränsregionala samarbetet och ca en tredjedel till basverksamheten inom Nordregio. Ministerrådet har också sedan ett antal år tillbaka årligen satsat någon miljon på ett för regionalsektorns behov skräddarsytt forskningsprogram inom Nordregio. Härtill kommer så en del löpande administrativa och andra projektutgifter.

Utgångspunkten är att denna resursnivå kan bibehållas under de närmaste åren samt att programaktiviteterna i viss utsträckning kan finansieras från ministerrådets centrala projektbudget. Programmets förhållandevis begränsade ekonomiska resurser bör också kunna stärkas genom extern medfinansiering i programperiodens sektorövergripande insatser, liksom även för projekt och insatser med starka kopplingar till EU/EES-nivån.

ÅLANDS STATISTIK- OCH UTREDNINGSGS- BYRÅ

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, är en fristående enhet vars huvuduppgift är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva kvalificerad utrednings- och forskningsverksamhet.

ÅSUB producerar fortlöpande aktuell statistik inom en rad olika samhällsområden. Tyngdpunkten i analysverksamheten utgörs av utredningar inom det ekonomisk-politiska området. Statistiska sammanställningar publiceras regelbundet i serierna ÅSUB Statistik och ÅSUB Statistikmeddelande, medan serien ÅSUB Rapport innehåller utredningar, analyser och annan information om Ålands ekonomi och samhälle.

Mer information om verksamheten och publikationer finns på ÅSUB:s hemsida www.asub.ax

ÅLANDS STATISTIK- OCH
UTREDNINGSGS BYRÅ

Tfn +358 (0)18 25490
Fax +358 (0)18 19495
info@asub.ax
www.asub.ax

Ålandsvägen 26
PB 1187
AX-22 111 MARIEHAMN